

Společné jmění manželů.

Vypořádání společného jmění manželů

Předmětem vypořádání společného jmění manželů, které bylo zúženo smlouvou uzavřenou jejími účastníky ve smyslu ustanovení § 143a odst. 1 obč. zák. , již není majetek a závazky, ohledně kterých bylo společné jmění zúženo, v případě, že zúžení se týkalo majetku a závazků nabytých či vzniklých po uzavření předmětné smlouvy, které si manželé již vypořádali nebo na něž se vztahuje nevyvratitelná domněnka vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák.

Z odůvodnění:

Usnesením ze dne 28. 7. 1999, čj. 18 D 833/99-2, okresní soud zahájil řízení o dědictví po M. S., zemřelém dne 26. 6. 1999 (dále též jen „zůstavitel“). Provedením úkonů v řízení o dědictví pověřil JUDr. A. B., notáře.

Usnesením ze dne 28. 2. 2003, čj. 18 D 833/99-241, okresní soud určil obecnou cenu majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manželky R. S. částkou 3 481 745,12 Kč, „výši pasiv majetku ve společném jmění“ částkou 0 Kč a „čistou hodnotu tohoto majetku“ částkou 3 481 745,12 Kč (výrok I.); určil, že z majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manželky R. S. převezme manželka zůstavitele R. S. celý zůstatek vkladu na účtu č. 1 (nové č. 2), vedeném na jméno zůstavitele u pobočky Č., a. s., celý zůstatek vkladu na účtu č. 3 (nové č. 4), vedeném na jméno zůstavitele u pobočky Č., a. s., celý zůstatek vkladu na účtu č. 5, vedeném na jméno zůstavitele u pobočky Č., a. s., celý zůstatek vkladu na účtu č. 6 (nové č. 7), vedeném na jméno zůstavitele u pobočky Č., a. s., celý zůstatek vkladu na účtu č. 8, vedeném na jméno zůstavitele u pobočky K., a. s., ve výši 946 030,55 Kč, celý zůstatek vkladu na účtu č. 9, vedeném na jméno manželky zůstavitele R. S. u pobočky K., a. s.; že „do aktiv dědictví připadne část zůstatku vkladu na účtu č. 10, vedeném na jméno zůstavitele u pobočky K., a. s., ve výši 2 070 122,56 Kč“ (výrok II.); určil obecnou cenu „dědictví“ částkou 2 070 122,56 Kč, výši „pasiv“ dědictví částkou 21 839,10 Kč a čistou hodnotu dědictví částkou 2 048 283,46 Kč (výrok III.). Při rozhodování o vypořádání společného jmění zůstavitele a jeho manželky R. S. vycházel mimo jiné ze závěru, že „je povinností manželky vyplatit na podíl připadající do aktiv dědictví po zůstaviteli polovinu hodnoty majetku ze společného jmění, o níž bylo společné jmění zúženo“, tj. v daném případě částku 329 250 Kč, jako polovinu hodnoty automobilů, o které bylo společné jmění zúženo „dohodou ze dne 6. 5. 1999, sepsanou formou notářského zápisu JUDr. B. H., notáře, pod sp. zn. NZ 198/99, N 222/99“, s tím, že výlučným vlastníkem automobilů se stala R. S.

K odvolání R. S. krajský soud usnesením ze dne 30. 6. 2003, čj. 24 Co 155/2003-267, rozhodl, že „usnesení soudu prvního stupně se mění ve výroku II. jen v tom, že ze zůstatku vkladu na účtu č. 10 u K., a. s., připadá pozůstalé manželce R. S. část ve výši 1 275 280,55 Kč a do dědictví připadá část ve výši 1 740 872,56 Kč, a ve výroku III. se mění jen v tom, že obecná cena majetku zůstavitele se určuje částkou 1 740 872,56 Kč a čistá hodnota dědictví částkou 1 719 003,46 Kč“; že „jinak se napadené usnesení potvrzuje a že „v nenapadeném výroku I. zůstává usnesení nedotčeno“. Uvedl, že „nesdílí názor soudu prvního stupně, že samotné zúžení či rozšíření SJM je ve smyslu ustanovení § 149 odst. 2 obč. zák. investicí ze společného majetku na výlučný majetek (v případě zúžení) nebo z výlučného majetku na majetek společný (v případě rozšíření), a při vypořádání SJM je třeba tento majetek vyúčtovat“. Vycházel ze závěru, že „byla-li uzavřena smlouva o zúžení či rozšíření SJM, pak

platí to, co bylo dohodnuto, tzn. že předmětem SJM je to, co odpovídá dohodnuté úpravě, a nikoli to, co jím bylo podle § 143 obč. zák. před takovou úpravou, nebo dokonce to, co podle § 143 obč. zák. mohlo být předmětem SJM v budoucnosti, kdyby k dohodě o zúžení či rozšíření nedošlo“; že „smlouva o zúžení či rozšíření SJM je zvláštní smlouvou, výslovně upravenou v zákoně, se kterou nelze spojovat jiné důsledky než právě jen zúžení či rozšíření SJM v porovnání se zákonnou úpravou“; že „při zúžení SJM žádný z manželů nic nenabývá (byl již vlastníkem celé věci, neboť SJM nerozlišuje podíly) a při rozšíření SJM o majetek, který byl vlastnictvím jednoho z manželů, tento manžel nic nepozbývá, neboť zůstává vlastníkem i nadále (v režimu SJM)“; že „opačný výklad by ve svých důsledcích oslaboval smysl zúžení či rozšíření SJM, neboť to, o co bylo smlouvou podle § 143a obč. zák. SJM zúženo či rozšířeno, by se při vypořádání SJM zase ‚vracelo‘, sice nikoli přímo (in natura), ale formou náhrady“.

Proti usnesení odvolacího soudu podala B. C. dovolání. Namítá, že se „v žádném případě nemůže právně ztotožnit s názorem odvolacího soudu, že zúžením či rozšířením SJM zůstává velikost podílů manželů nedotčena“; že „takovýto výklad odporuje principům právního státu, který by mj. ve svém důsledku umožňoval obcházení daňových předpisů při skrytých převodech majetku, jakož i ‚legální‘ vyloučení dětí jako neopomenutelných dědiců z realizace jejich zákonných práv“. Navrhuje, aby Nejvyšší soud České republiky napadené usnesení odvolacího soudu „jako právně vadné“ zrušil.

Vzhledem k tomu, že pro postup soudu prvního i druhého stupně v řízení o dědictví je určující okamžik smrti zůstavitele (srov. Část dvanáctou Hlavu I bod 12. a 15. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dále jen „zákon č. 30/2000 Sb.“) a zůstavitel M. S. zemřel dne 26. 6. 1999, tedy před 31. 12. 2000, je třeba dovolání v posuzovaném případě i v současné době projednat a rozhodnout (srov. Část dvanáctou Hlavu I bod 17. zákona č. 30/2000 Sb.) podle „dosavadních právních předpisů“, tj. podle občanského soudního řádu, ve znění účinném před 1. 1. 2001 (dále jen „o. s. ř.“).

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníci řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o usnesení, proti kterému je dovolání přípustné [§ 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř.], přezkoumal usnesení odvolacího soudu bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovolání není důvodné.

V posuzovaném případě bylo z hlediska skutkového stavu zjištěno, že zůstavitel uzavřel se svou manželkou R. S. dne 6. 5. 1999 dohodu sepsanou formou notářského zápisu JUDr. B. H., notáře (sp. zn. NZ 198/99, N 222/99), podle níž se „manželé S. dohodli na zúžení svého společného jmění manželů ohledně osobního automobilu MERCEDES-BENZ C 250 D 202.125, SPZ 123, a osobního automobilu PEUGEOT 106 XTD, SPZ 456“, s tím, že „podpisem této dohody“ se výlučným vlastníkem obou popsaných automobilů stává R. S. Současně se jmenovaní dohodli, že „i jakýkoliv další automobil, který v budoucnosti nabydou z prostředků, tvořících společné jmění manželů, se v okamžiku koupě stane výlučným vlastnictvím R. S.“.

Podle ustanovení § 175l odst. 1 věty první o. s. ř. , měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, soud rozhodne o obecné ceně tohoto majetku v době

smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi.

Podle ustanovení § 175m věty první o. s. ř. soud zjistí zůstavitelův majetek a jeho dluhy a provede soupis aktiv a pasiv.

Podle ustanovení § 175o odst. 1 o. s. ř. na podkladě zjištění podle § 175m o. s. ř. určí soud obecnou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popřípadě výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele.

Podle ustanovení § 143a odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen obč. zák.), mohou manželé smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.

Podle ustanovení § 149 odst. 1 obč. zák. společné jmění manželů zaniká zánikem manželství.

Podle ustanovení § 149 odst. 2 obč. zák. zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem.

Podle ustanovení § 149 odst. 3 obč. zák. při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Podle ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák. v případech uvedených v § 143a odst. 1 a § 148 odst. 1 se použijí ustanovení odstavců 2 a 3 obdobně.

Podle ustanovení § 150 odst. 1 věta první obč. zák. dohoda o vypořádání společného jmění manželů musí mít písemnou formu.

Podle ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák. nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných.

Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 22 odst. 1 zákona o rodině). Zánikem manželství zaniká společné jmění manželů (§ 149 odst. 1 obč. zák.). Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, zjišťuje soud (soudní komisař) jeho rozsah a obecnou cenu v době zániku společného jmění (v době smrti zůstavitele) a provádí jeho vypořádání podle zásad uvedených v občanském zákoníku (§ 149 odst. 2 a 3 obč. zák.).

Při zjišťování, které věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty patřily do společného jmění, jaké měli manželé společné závazky, co každý z manželů vynaložil ze svého na společný majetek nebo co bylo ze společného majetku vynaloženo na jejich ostatní majetek, vychází soud ze shodných tvrzení účastníků (dědiců a pozůstalého manžela). Zůstala-li některá z těchto okolností mezi pozůstalým manželem a dědici nebo mezi dědici po skutkové stránce sporná, postupuje soud (soudní komisař) podle ustanovení § 175k odst. 3 o. s. ř. , tj. omezí se jen na zjištění jejich spornosti a při vypořádání společného jmění k ní nepřihlíží. Účastníci (dědici nebo pozůstalý manžel) se pak mohou domáhat svých práv k tomuto majetku nebo ohledně těchto dluhů žalobou mimo řízení o dědictví (§ 175y odst. 1 o. s. ř.). Cenu věcí patřících do společného jmění soud (soudní komisař) zjišťuje z odhadu provedeného znalcem, ledaže jde o věci, na jejichž ceně se účastníci shodnou a odhad není zjevně nepřiměřený jejich hodnotě.

Při vypořádání společného jmění soud určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi; vychází přitom z ustanovení § 149 odst. 2 a 3 obč. zák. Smyslem vypořádání je určit, které z věcí, práv nebo z jiných majetkových hodnot náležejících do společného jmění, popřípadě jaká jejich část (podíl), tvoří předmět dědictví a které z nich, popřípadě jaká jejich část (podíl), připadají pozůstalému manželovi; případný rozdíl je třeba vyrovnat tzv. náhradovou pohledávkou, která se zařadí do soupisu aktiv nebo pasiv dědictví. Při tomto určení je třeba dát, pokud je to dobře možné, přednost rozdělení jednotlivých věcí, práv a jiných majetkových hodnot mezi dědictví a pozůstalého manžela před prikazováním podle ideálních podílů na těchto věcech nebo jiných majetkových hodnotách. Cílem je zabránit nežádoucímu podílovému spoluvlastnictví mezi dědici a pozůstalým manželem a případným sporům, které by z takového vypořádání mohly v budoucnu vzniknout.

Předmětem vypořádání společného jmění manželů nejsou majetek a závazky, ohledně kterých bylo společné jmění zúženo smlouvou uzavřenou manželi ve smyslu ustanovení § 143a odst. 1 obč. zák., ovšem pouze v případě, že zúžení se týkalo majetku a závazků nabytých či vzniklých po uzavření předmětné smlouvy nebo majetku a závazků, které společné jmění v době uzavření smlouvy již tvořily a byly již mezi manžely vypořádány (srov. § 149 odst. 4 obč. zák.) nebo se na ně vztahuje nevyvratitelná domněnka vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák.

V důsledku takového postupu při vypořádání společného jmění manželů může dojít k tomu, že jednotlivá dílčí vypořádání spolu s vypořádáním prováděným při úmrtí zůstavitele nebudou jako celek zcela v souladu se zásadami vypořádání uvedenými v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 obč. zák. Bude tomu tak ovšem jen tehdy, když se na vypořádání nerespektujícím zásady uvedené v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 obč. zák. dohodnou sami manželé (§ 150 odst. 1 o. s. ř.). Není na místě, aby takový projev shodné vůle manželů o vypořádání majetku a závazků, o které bylo jejich společné jmění zúženo, byl při vypořádání společného jmění po smrti jednoho z manželů (§ 175l odst. 1 o. s. ř.) soudem přehodnocen a uveden do souladu s

ustanovením § 149 odst. 2 a 3 obč. zák., byť cestou vypořádání majetku, který ve společném jmění manželů zůstal po jeho zúžení a byl jím i ke dni smrti jednoho z manželů.

V posuzovaném případě bylo – jak výše uvedeno – společné jmění zůstavitele a jeho manželky R. S. zúženo smlouvou ze dne 16. 5. 1999 o dva osobní automobily, které již do společného jmění v době uzavření smlouvy patřily, a o případné další automobily, jež by zůstavitel a R. S. nabyli ze společných prostředků v době po uzavření předmětné smlouvy. Současně se zúžením společného jmění manželů došlo citovanou smlouvou i k vypořádání jmění, jehož se zúžení týkalo, když bylo ujednáno, že manžely již vlastněné a případně v budoucnosti ze společných prostředků nabyté automobily se stávají výlučným vlastnictvím R. S. Při vypořádání společného jmění manželů zaniklého smrtí zůstavitele proto již není namístě přihlížet k automobilům, o které bylo společné jmění zůstavitele a R. S. smlouvou ze dne 16. 5. 1999 zúženo, ani ke způsobu, jak byl tento majetek po zúžení mezi manžely vypořádán.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu je, z hlediska důvodů, pro které bylo proti tomuto usnesení podáno dovolání, správné. Protože nebylo zjištěno, že by usnesení odvolacího soudu bylo postiženo vadou uvedenou v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. , nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání B. C. podle ustanovení § 243b odst. 1 části věty před středníkem o. s. ř. zamítl.